

ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ НАД ДЕЦА В КОНТЕКСТА НА ПРОМЕНИТЕ В ЗАКОНА ЗА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ В СИЛА ОТ 1.01.2024 ГОДИНА

Проф. д-р Бойка Чернева

Юридически факултет

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме: Статията разглежда промените в Закона за защита от домашно насилие в сила от 01.01.2024 г. (ДВ бр. 69 от 11 Август 2023 г.) в контекста на теорията и практиката при защита на децата от насилие. Домашното насилие е социален проблем и засяга съществено правата на децата, признати от международното право за права на човека. Систематичното тълкуване на правната уредба показва, че домашното насилие над деца се разглежда преди всичко като част от темата за насилието над жени или като обща проблематика на домашното насилие. В статията е изложена тезата, че ефективността на законодателството в тази област зависи от изграждане на самостоятелен и цялостен модел за защитата на деца от домашно насилие.

Ключови думи: права на детето, домашно насилие, правни механизми за защита от домашно насилие.

PROTECTION FROM DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN IN THE CONTEXT OF CHANGES IN THE LAW ON PROTECTION FROM DOMESTIC VIOLENCE EFFECTIVE FROM 01.01.2024.

Prof. PhD Boyka Cherneva

Faculty of Law

Plovdiv University¹

Abstract: The article examines the changes in the Law on Protection from Domestic Violence in force from 01.01.2024 (SG No. 69 of August 11, 2023) in the context of the theory and practice of protecting children from domestic violence. Domestic violence is a social problem and significantly affects the rights of children recognized by international law as Human Rights. A systematic interpretation of the legal framework shows that domestic

¹ Статията е разработена в рамките на Проект „Правна закрила и овластяване на децата и лицата с интелектуални затруднения и психични увреждания“ договор № НИ 15-ЮФ-14 с фонд „Научни изследвания“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

violence against children is seen primarily as part of the topic of violence against women or as a problem of domestic violence in general. The article presents the thesis that the effectiveness of legislation in this area depends on building an independent approach to the protection of children from domestic violence.

Key words: *child rights, domestic violence, legal mechanisms for protection from domestic violence.*

1. Социалният проблем за домашното насилие над деца или какво показват статистическите данни

Домашното насилие има различни проявни форми – физическо, психическо или сексуално насилие или заплахата за насилие при наличие на интимни и семейни отношения. То може да бъде обособено на видове в зависимост от уязвимата група лица, към които е насочено: 1) домашно насилие над жени; 2) домашно насилие над деца; 3) домашно насилие над възрастни хора; 4) домашно насилие над хора в неравностойно положение.

Домашното насилие засяга човешките права на децата и влияе негативно върху тяхното пълноценно развитие. Пряко се нарушава правото на всяко дете на безопасна и сигурна семейна среда². През 2021 г. УНИЦЕФ България прави първото цялостно и задълбочено социологическо изследване на насилието над деца в България³. Резултатите показват сериозно засягане на правата на децата. Всяко второ дете (47% от интервюираните) свидетелства за преживяно насилие до 18 годишна възраст. Емоционалното насилие се среща най-често (45,9%), а физическото насилие е с 31,2% честота. Голям е процентът и на сексуалното насилие – 15,6%. Пренебрегването на детето, което също се определя като насилие, е 10,5%. Цитираното изследване посочва, че насилието над деца се реализира най-често в училище (38,3%), в общността (37,6%) и у дома (30,9%). Безспорно, домашното насилие е форма на насилие, която засяга сериозно правата на децата като уязвима група лица.

На първо място, защитата на децата от домашно насилие се осигурява в контекста на защитата на жените от насилие. Международното право и правото на ЕС поставят домашното насилие в контекста на противодействието на насилието над жени. Сравнително честите случаи на домашно насилие над жени, превръщат тематиката в дискусия за насилието над жени, основано на пола като резултат от дискриминация. Макар и доста трудно, Съветът на Европа и Европейският съюз (ЕС) успяват да наложат общи юридически стандарти по отношение на защитата от насилие над жени и домашното насилие. Знакови в това отношение са Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенция), приета през 2011 г. и Директива (ЕС) 2024/1385 на Европейския парламент и на Съвета от 14 май 2024 година относно борбата с насилието над жени и домашното насилие⁴. Те съдържат и редица норми, насочени към защита на децата от домашно насилие, но далеч не изчерпват тази материя.

² Относно въздействието на домашното насилие върху личността на детето и променящата среда вж. Stanley, N., Humphreys, C. Domestic Violence and Protecting Children. New Thinking and Approaches. London, Jessica Kingsley Philadelphia, pp. 14-25.

³ Изследване на насилието над деца в България на Уницеф, 2021, достъпно на: [bgr-vac-study-summary-bg.pdf \(government.bg\)](https://www.unicef.org/bulgaria/media/1000).

⁴ Статистика за насилието, основано на пол се води от Евростат – [Gender based violence against women \(gbv\) \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&plugin=1)

На второ място, международноправните стандарти и правото на ЕС установяват защитни механизми за защита на децата от насилие. Насилието над деца също има свои проявни форми. Децата са уязвима група, чиито права следва да бъдат защитени чрез специални правни механизми, отчитащи рисковете от насилие и други посегателства по отношение на правата на децата. Домашното насилие е сред основните рискове. Европейският съюз отдавна развива политики, насочени към децата и младите хора в Европа, които по данни на Евростат съставляват 18% от населението на Европа⁵. Концепцията за деца се е развила до концепция за закрила на децата и младите хора (до 29 г.), предвид рисковете за техния живот, здраве, сигурност и развитие⁶. Глобализацията в икономическите отношения, достъпът до интернет и развитието на социалните мрежи, поляризирането на обществата политически и социално и други фактори създават много рискове за младите хора⁷. Отново по данни на Евростат голяма част от младите хора в Европа продължават да живеят в домовете на своите родители и след навършване на 18 години, което запазва йерархичната зависимост между възрастни и деца за по-дълъг период от време. Нараства броят на младежите, които нито учат, нито работят и разчитат финансово на своите родители. Домашното насилие над деца и младите хора остава сериозен проблем, придобива нови форми и има общи признаци. Предизвикателство са и новите информационни технологии, включително устройствата и технологиите за локализиране и контрол над детето от родители и близки. Необходимо е специална и цялостна правна уредба, която да защитава децата и младите хора от домашно насилие. Както в международното право, така и на национално равнище, правната уредба има по-скоро частичен характер. Защитата от домашно насилие над деца „съпътства“ темата за домашното насилие, която предимно се свързва със защитата на жените. И това е обосновано предвид необходимостта за противодействие на предразсъдъците, резултат от възприемането на полово обособени социални роли в обществото. От друга страна, защитата на деца от домашно насилие над деца, остава в общия контекст на насилието. Промените в Закона за защита от домашно насилие в сила от 01.01.2024 г. преодоляват до известна степен тази празнина в правото.

Съществен проблем при изработването на политики и усъвършенстването на законодателството в областта на защитата от насилието е липсата на статистика, която да позволи прогнозата и оценката на въздействието на съществуващата правна уредба и на проектите за промени в нея. У нас статистика за деца, пострадали от домашно насилие, не се води. Националният статистически институт (НСИ) води обща статистика за малолетни и непълнолетни лица, пострадали от престъпления. НСИ въведе събиране и обобщаване на статистически данни за извършени престъпления, основани на пола, от които могат да бъдат изведени и данни за домашно насилие. Но малолетните и непълнолетните не са обхванати от статистиката. Данни могат да бъдат изведени единствено за младежите на възраст между 18-29 години. През 2023 г. младите жени между 18-29 години, жертви на домашно насилие, фор-

⁵ [Database – Eurostat \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat/)

⁶ The EU Strategy on the Rights of the Child and the European Child Guarantee, 2021.

⁷ Мястото на децата в обществените отношения се променя, възникват нови рискове и опасност за засягане на техните права. Възникват нови въпроси, които са предмет на дискусия и правна уредба, като например отношенията между децата и политическата власт (John, M. Children's Rights and Power Charging Up for a New Century. London, Jessica Kingsley Publishers, pp. 195-205).

мират 36% от пострадалите жени от домашно насилие. Това показва, че младите жени сравнително по-често са жертви на домашно насилие. Момичетата до 18 годишна възраст остават необхванати от тази статистика. Тези случаи на домашно насилие остават в сянката на общата статистика. Предвид динамиката на съществуващите данни можем да предположим, че те са идентични за категорията лица (предимно момичета) от 12 – 18 години.

Относително актуална статистика все пак се съдържа в Приложение 1 към Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2023-2026). Данни за 2021 г. са предоставени от Държавната агенция за закрила на детето, управляваща национална телефонна линия за деца 116 111. Насилието над деца от родител, друг роднина или близък, включително братя и сестри, е сред честите случаи на домашно насилие. Информация или статистика за работата на Държавната агенция за закрила на детето, която отговаря за провеждане на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2023-2026) няма, независимо, че в Програмата изрично е възложено на Агенцията да публикува информация за напредъка по изпълнението на заложените мерки и дейности, както и за добри практики, програми, проекти, предложения за промени. Поради тази причина няма достатъчно данни за обсъждане на ефективността на Националната програма. Освен това статистиката е непълна и откъслечна и не отговаря на критериите за представително социологическо проучване. Обществено-политически не разполагаме със статистически данни, които да позволят да се установи интензитета на домашното насилие над деца и неговите специфични особености. Безспорно е обаче, че всеки случай на домашно насилие тежко засяга личността на пострадалия. При децата интензитетът на засягането е още по-сериозно.

2. Защитата от домашно насилие над деца – отговорът на правото

Правото определя формите на домашно насилие над деца, за да предвиди съответната правна защита. Домашното насилие над деца може да се прояви в следните три форми, които правото изрично забранява. На първо място, домашното насилието над деца може да се прояви като насилие над деца, осъществено от лица, с които те се намират в семейни и близки отношения. Правната уредба детайлизира тези субекти и ще бъде разгледана при представянето на Закона за защита от домашно насилие в настоящата статия. Домашното насилие над деца може да се изрази в обичайните форми, които разпознаваме като домашно насилие. Но някои деяния са типични за насилието над деца и следва да се имат предвид при защитата от домашно насилие. Например, налагането на физически и унижителни наказания е специфика на този вид домашно насилие. Възникват и нови форми на домашно насилие, свързани с възможността за установяване на цялостен контрол върху придвиждането и живота на детето чрез възможностите, които предоставят новите информационни технологии⁸. Предизвикателство пред правото е бъдещото регулиране и на тези отношения, за да се балансира между сигурността на детето и неговото пълноценно развитие и щастие. Насилието често се основава и на дискриминация по признак възраст⁹.

⁸ Covell, K., Howe, B. *Children, Families and Violence: Challenges for Children's Rights*. London, Jessica Kingsley Publishers, 2009, pp. 95-128.

⁹ Breen, C. *Age Discrimination and Children's Rights: Ensuring Equality and Acknowledging Difference* (International Studies in Human Rights. Leiden, Nijhoff Publishers, 2006, pp. 1-41.

На второ място, когато детето е свидетел на домашно насилие, то се смята за жертва на домашно насилие. Това е форма на домашно насилие, характерна само за този вид насилие. Травмата от преживяното въздейства с такъв интензитет върху физиката и психиката на детето, че го превръща в пострадал от домашно насилие. Това разбиране е възприето от международните актове и българското законодателство¹⁰.

На трето място, домашното насилие над деца може да се прояви като насилие, основано на пола. То засяга предимно момичета над 10 – 12 години. Често се определя като насилие над жени, но представлява пряко засягане на правата на детето. Не случайно, особено в международното право, се използва изразът „насилие над жени и момичета“. Водеща е защитата от домашно насилие над дете. По този начин се обхващат всички деца, независимо от пола. Обръща се специално внимание на тази група момичета, чието здраве и живот са в риск при определени видове домашно насилие, като изнасилване и блудство. Правната регулация е „длъжник“ в това отношение на младите хора¹¹. Специалните механизми за защита в тези случаи на домашно насилие не са добре развити. Използва се основно защитата от домашно насилие над жени. Въпреки идентифицирането на категорията „момичета“ и забраната на някои форми на домашно насилие като генитално осакатяване и принудителен брак, защитата не е ефективна. Тези форми на домашно насилие не са характерни за българското общество, но придобиват обществено значение предвид социално-културните промени, проистичащи от миграционните процеси. Освен това, достъпът на децата до интернет и социалните мрежи ги прави уязвима група лица по отношение на сексуалната експлоатация и кибертормоза на сексуална основа от лица, с които те се намират в близки и семейни отношения. Ефективността на правната уредба зависи от усъвършенстване на законодателството в съответствие с новите форми на домашно насилие над деца.

3. Международноправна защита от домашно насилие над деца – основни международни актове

Международният пакт за граждански и политически права на ООН предвижда, че „всяко дете, без разлика на раса, цвят на кожата, пол, език, религия, национален или социален произход, имотно състояние или рождение, има право на такива мерки на закрила от страна на неговото семейство, на обществото и на държавата, каквито състоянието му на малолетен изисква.“ (чл. 24, ал. 1). Разпоредбата има общ характер. Закрилата обхваща и всяка форма на насилие, включително домашното насилие. Международният пакт за социални, икономически и културни права също съдържа общи правни норми, които забраняват дискриминацията по отношение на деца и тяхната експлоатация, но домашното насилие не е изрично посочено.

Конвенцията на ООН за правата на детето (КПД) е първият международноправен акт, който установява правни норми, забраняващи насилието над деца и в частност домашното

¹⁰ По подробно за защитата от домашно насилие в контекста на Конвенцията за правата на детето и случаите, в които домашното насилие е извършено в присъствието на детето (Голева, П. Конвенцията за правата на детето и защитата от домашно насилие. – В: Сборник с доклади „Тридесет години от приемането на Конвенцията за правата на детето“. С., НБУ, 2021, с. 84 – 93 (Goleva, P. Konventsiyata za pravata na deteto i zashtitata ot domashno nasilie. – V: Sbornik s dokladi „Trideset godini ot priemaneto na Konventsiyata za pravata na choveka“.S., NBU, 2021, s. 84-93).

¹¹ Защитата правата на децата изисква промяна на всички нива на правна уредба (Fortin, J. Children's Rights and the Developing Law. Cambridge University Press, 2003, pp. 3-32).

насилие¹². Съгласно чл. 19, ал 1 от КПД „Държавите – страни по конвенцията, предприемат всички необходими законодателни, административни, социални и образователни мерки за закрила на детето от всички форми на физическо или умствено насилие, посегателство или злоупотреба, липса на грижи или небрежно отношение, малтретиране или експлоатация, включително сексуални престъпления, докато то е под грижите на родителите си или на единия от тях, на законния си настойник или на всяко друго лице, на което то е поверено.“ Нормата е имплементирана в чл. 3, т. 8 от Закона за домашното насилие (ЗДН), която предвижда, че защита от домашно насилие може да търси по отношение на настойник или попечител, както спрямо лице, на което е възложена грижата за детето. Държавите следва да предприемат мерки за защита на децата от домашно насилие съгласно чл. 19, ал. 2 от КПД, а именно: 1) социални програми за подкрепа на децата и лицата, които се грижат за тях; 2) предотвратяване, докладване, разкриване, разследване и проследяване на случаите на малтретиране на деца. Втората група мерки са насочени изцяло към правоприлагането. България е ратифицира Конвенцията на 3 юни 1991 г.

Конвенцията на ООН за правата на детето предвижда специална закрила на децата от всички форми на сексуална експлоатация и сексуално насилие, което може да се реализира и като домашно насилие. Изрично са забранява: 1) подбуда или принуда на деца към незаконна сексуална дейност; 2) експлоатация на деца с цел проституция или друга незаконна сексуална практика; 3) експлоатация на деца с цел производство на порнографски материали (чл. 34 от КПД). Посоченото насилие може да се прояви и като домашно насилие.

Съветът на Европа развива регионална политика за защита правата на децата. На общо основание редица права на децата се защитават чрез прилагане на Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи. Децата са уязвима група и е необходимо създаването на специални правни механизми и инструменти, чрез които да се гарантират техните права¹³. През 2007 г. е приета Конвенция на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие – тежка форма на насилие над децата. Защитата от насилие и в частност защитата от домашно насилие е обект на специално внимание в Конвенцията за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие на Съвета на Европа. Разпоредбите на Конвенцията са неутрални по отношение на пола и могат да се прилагат и по отношение на защита на деца (момчета и момичета), когато се нуждаят от защита от домашно насилие. В едни случаи насилието е насочено спрямо жени, в други случаи спрямо жени и техните деца. Децата често са свидетели на домашно насилие срещу майките си и самите те са жертва на насилие (чл. 26 от Истанбулската конвенция). Защита на децата от домашно насилие при упражняване на родителски права е предвидена и в чл. 31 от Конвенцията.

¹² В международното право правата на децата се определят като права на човека (Invernizzi, D., Williams, J. *The human Rights of Children from Visions to implementation*. Ashgate, 2011, pp. 37-99). Възприемането на този подход във вътрешното право е определящ за ефективността на закрилата на децата от насилие.

¹³ Относно практиката на Европейския съд по правата на човека вж. Grover, S. *Prosecuting International Crimes and Human Rights Abuses Committed Against Children: Leading International Court Cases*. Springer, 2010, pp. 37-54.

4. Подходът на Европейския съюз при защита на децата от домашно насилие

Правата на децата в ЕС се разглеждат като основни права. Чл. 3, ал. 3 от Договора за Европейски съюз установява, че една от целите на Съюза е да гарантира и защитава правата на децата, като се бори срещу социалното изключване и дискриминацията и насърчава социалната политика и закрила, равенството между жените и мъжете, солидарността между поколенията и защитата на правата на детето“. Подобно на подхода на Съвета на Европа, Европейският съюз разглежда правата на детето в пряка връзка с равенството между половете и дискриминацията. Съгласно чл. 3, ал. 5 от Договора, децата изрично са споменати като субекти във връзка с премахването на бедността и защитата правата на човека – друга основна цел на Съюза.

През 2022 г. Европейският съюз приема важни заключения за защитата правата на децата при кризи и извънредни обстоятелство. Държавите членки се насърчават да предприемат мерки за недопускане на дискриминация и за борба с всички форми на насилие над децата и да укрепят институционално съдебните си система в това отношение. През март 2024 г. е приета и Стратегия на ЕС за правата на детето, в която се посочва: „Твърде много деца все още са изправени пред сериозни и чести нарушения на техните права. Децата продължават да бъдат жертви на различни форми на насилие; да страдат от социално-икономическо изключване и дискриминация, по-специално основани на техния пол, сексуална ориентация, расов или етнически произход, религия или убеждения, увреждания — или такива на техните родители. Тревогите на децата не се изслушват в достатъчна степен, а техните мнения често не се считат за достатъчни по важни за тях въпроси.“ В Стратегията на ЕС за правата на детето домашното насилие над деца се определя като сериозен проблем, имащ отражение във всички сфери на обществения живот. „Децата са изложени на нарастващо домашно насилие и онлайн злоупотреби и експлоатация, кибертормоз...“.

Макар да не представлява юридически акт, Стратегията на ЕС за правата на детето съдържа цялостен и комплексен анализ на опасностите и предизвикателствата пред държавите членки при защитата правата на децата. Тя утвърждава разбирането за правата на децата като основни права. Предлага единен подход за развитие и укрепване на държавните органи в посока на цялостна защита на правата на детето. Специално внимание е обърнато на насилието над деца и домашното насилие. Европейският съюз прави още една крачка в посока на по-добра и самостоятелна защита на правата на децата като уязвима група лица и то в контекста на общите цели в развитието на Съюза. По отношение на домашното насилие се посочва необходимостта от адаптиране на механизмите за подаване на жалби към новите опасности, както и повишаване на капацитета и достъпа до горещите телефонни линии за деца (116 111).

5. Вътрешноправна защита от домашно насилие над деца в контекста на промените в Закона за защита от домашно насилие от януари 2024 г.

Правата на децата като уязвима група лица се обект на закрила от правото. Конституцията на Република България от 1991 г. (КРБ) предвижда въвеждането на специална закрила на правата на децата. Съгласно чл. 14 от КРБ „Семейството, майчинството и децата са

под закрилата на държавата и обществото“. КРБ използва именно термина „закрила“ и по този начин отчита спецификата на въпросите, свързани с правата на децата, нуждаеща се от специални защитни мерки. Термините „правна защита“ и „правна закрила“ често се използват в един и същи смисъл, но в областта на правата на човека „закрилата“ обхваща защитата от засягане на правата, както и специални положителни мерки, които държавата и обществото следва да предприемат за създаване на условия за реализиране правата на всяка определена като уязвима група лица, включително и закрила на децата.

Законът за закрила на детето (ЗЗДет.) е специален закон, предвиждащ мерките, които държавните органи следва да предприемат за утвърждаване зачитането и гарантиране реализирането на правата на детето (чл. 10). Законът използва термина „защита“, когато установява специфични задължения за държавните органи при защита на отделни права на детето. Например, в чл. 14, ал 2 от ЗЗДет. се предвижда защита по съдебен ред, когато липсва съгласие между родителите и децата между 14-18 години при определяне на отношението на децата към религията. Това са случаи, в които е налице нарушение или опасност от нарушение на правата на детето. ЗЗДет. използва термините „закрила срещу насилие“ и „закрила на личността на детето“, за да обхване и онези задължения на държавните органи, които са свързани с превенция и недопускане засягането на правата на детето. Съгласно чл. 11, ал. 1 от ЗЗДет. „Всяко дете има право на закрила срещу въвличането в дейности, неблагоприятни за неговото физическо, психическо, нравствено и образователно развитие.“ Законът обхваща и защитата на деца от насилие и в най-общ смисъл обхваща и домашното насилие.

Защитата от домашно насилие над деца е предмет на регулиране от специалната нормативна уредба на защитата от домашно насилие. Законът за защита от домашно насилие (ЗЗДН) е специален по отношение на ЗЗДет. и предвижда правни механизми за защита от домашно насилие на всеки гражданин. Предвид специфичните потребности на децата и особеностите в защитата на тази категория уязвими лица, ЗЗДН съдържа специални норми за защита от домашно насилие над деца. Съгласно чл. 2, ал. 1 от ЗЗДН домашното насилие е „всеки акт на физическо, сексуално, психическо или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудително ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство или в интимна връзка.“ Към тези форми на домашно насилие, ЗЗДН добавя и психическото насилие върху дете, което е свидетел на домашно насилие (чл. 2, ал. 2).

ЗЗДН предвижда временно определяне на местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието и за срок, определен от съда, ако това не противоречи на интересите на детето като защитна мярка срещу домашното насилие (чл. 5, ал. 1, т. 5). Тук „защита“ обхваща и защитата на детето от домашно насилие. През 2024 г. е въведена нова мярка срещу домашно насилие, като в ЗЗДН се предвижда механизъм за подпомагане на пострадалите деца – насочване на децата към специализирана защита, подпомагане и подкрепа на деца, жертви или свидетели на насилие (чл. 5, ал. 8 от ЗЗДН). Освен това от 01 януари 2024 г. в ЗЗДН се предвижда съдът служебно (задължително) да извършва преценка за налагане на мярката по определяне на временното местоживеенето на детето по чл. 5, ал 1, т. 5 от ЗЗДН, когато пострадалият и извършителят имат дете(чл. 5, ал. 3 от ЗЗДН).

Съгласно новата редакция на чл. 5, ал. 4 от ЗЗДН, съдът има правомощие да постанови режима на личните отношения по смисъла на Семейния кодекс между детето и родителя, извършител на домашно насилие, да се осъществява за срока по чл. 5, ал. 2 от ЗЗДН в защитена среда чрез специализирана услуга, осигурена от доставчик на социална услуга с участието на психолог и на социален работник. По този начин се гарантират сигурността и интересите на детето. Съответно, в чл. 6, ал. 6, т. „е“ (в сила от 01.01.2024 г.) е предвидено социално, психологическо и правно консултиране и специализирани програми за подпомагане на възстановяването и закрилата в консултативен център, включително на деца, пострадали от домашно насилие или били свидетели на домашно насилие.

Ефективни средства за защита се въвеждат и с промените в чл. 8, ал. 1 от ЗЗДН (в сила от 01.01.2024 г.). Производството по издаване на заповед за защита може да се образува по молба на пострадалото лице, навършило 14 години. Това разширяване на дееспособността е определено ефективна мярка за защита на децата между 14 и 18 години. Настойникът или попечителят на детето също могат да инициират производството, както и лицето, на което са възложени грижите за детето. Правомощие затова има и директорът на Дирекция „Социално подпомагане“ в хипотезите на чл. 8, ал. 1, т. 4 от ЗЗДН. Когато пострадалото лице е непълнолетно, съдът може да вземе решение за предоставяне на правна помощ, съгласно Закона за защита на правната помощ. Това е допълнителна гаранция на интересите на детето в рамките на производството за издаване на заповед за защита. Защитата от домашно насилие обхваща и наказателноправни гаранции¹⁴.

6. Изводи

Домашното насилие над деца може да се прояви като засягане на неприкосновеността на личността от негови роднини или близки или като насилие, основано на пола. Самостоятелна форма на домашно насилие над децата представляват случаите, в които децата са свидетели на домашно насилие.

Особеност на разглежданата материя е пряката връзка с насилието и домашното насилие над жени. Това е подход, използван както в международното право, така и в националните законодателства. Макар и необходима за създаването на ефективно законодателство, тази връзка не следва да се фаворизира, тъй като оставя на заден план спецификите на домашното насилие над деца.

При противодействието на домашното насилие над деца следва да се използва системен подход на всички нива на нормативната уредба. От една страна, домашното насилие е част от проблемите на насилието над деца, чиято закрила се съдържа в Закона за закрила на детето. От друга страна, специални защитни мерки се съдържат в Закона за защита от домашно насилие. Едва с последните промени в Закона за защита от домашно насилие, в сила от 01.01.2024 г., започват да се преодоляват празнините в правото по отношение на защитата на децата от домашно насилие.

¹⁴ Подробно по този въпрос вж. Петрова, Цв. Наказателноправни гаранции за упражняване на правото по чл. 19 от Конвенцията за правата на детето (защита от домашно насилие). – В: Сборник доклади „Тридесет години от приемането на Конвенцията за правата на детето“. С., НБУ, 2021, с. 294-315 (Petrova, Tsv. Nakazatelnopravni garantsii za upravnyavane na pravoto po chl. 19 ot Konventsiyata za pravata na deteto). – В: Sbornik dokladi „Trideset godini ot priemaneto na Konventsiyata za pravata na deteto“. С., НБУ, 2021, с. 294-315).